

«Популярна вірусологія» – проект, спрямований на елімінацію вірусів свідомості, що являють собою спрощення, які, підкорюючи розум, примушують соціум працювати проти себе та бути на боці зла. Цього разу йтиметься про вірус реформ.

Вірус реформ

Більшовизм – це не політика, це захворювання, це не кредо, це чума. Як і усіяка чума, більшовизм виникає раптово, поширюється з неймовірною швидкістю. Він жахливо заразний, хвороба перебігає болісно й закінчується смертельно. Коли ж більшовизм, як і всіяка хвороба, нарешті відступає, люди ще тривалий час не можуть прийти до тями. Пройде немало часу, перш ніж їхні очі засвітяться розумом.

Уїнстон Черчілль

Українське суспільство від початку здобуття ним незалежності знаходилося у стані невизначеності та перманентної трансформації. Цей стан став середовищем, яке перетворило категорію «реформа» у своєрідний персистуючий соціальний вірус. У медичній сфері вірус реформ виявляє тропність до всіх соціальних груп. Проникаючи в клітини головного мозку потенційних пацієнтів, він продукує білки патерналізму, а дістаючись геному сірої речовини лікарів, активує гени безвідповідальної комерційної активності. Депо вірусу реформ – кабінети медичних чиновників. Там вірус безперервно еволюціонує під впливом соціально-політичної кон'юнктури й вивільняється в соціум з потрібним набором популістських генів. Схоже, цього разу на зміну соціальному популізму приходить ліберальний.

Не меншу активність вірус реформ проявляє й в урядових структурах. Проникаючи в ядро фінансової системи, він примушує обслуговувати свої ресурсні потреби, які не мають нічого спільного з реальними проблемами медичної сфери та реальним сегментом життя, – реформи заради реформ.

Драматичні події лютого 2014 року в центрі Києва та вимоги міжнародних фінансових інститутів спричинили чергову реформаторську активність вищої політичної влади та різноманітних неурядових структур. Не розібравшись із суттю реформ, країна ризикує пройти черговий виток безрезультатної реформаторської активності, що для держави може закінчитися трагічно.

Політика реформ

За визначенням з Вікіпедії, процес реформування суспільства або окремої його сфери здійснюється владою за умови неможливості мати позитивний розвиток країни або сфери суспільної діяльності при наявному стані соціуму. Метою реформування є досягнення нового стану суспільства, в якому перепони позитивному розвитку, що мали місце за попереднього, існувати не можуть.

Однак важливо розуміти, що реформа – це не просто вимушена дія влади, що відбувається під тиском внутрішніх або зовнішніх обставин з метою вижити чи досягти якихось звершень. Реформа – це розплата за помилки, які необхідно визнати і виправити. В українському ж розумінні реформа – це дія, спрямована на приховування попередніх прорахунків і створення умов для організації нових, дотепер не відомих, хибних практик.

Якщо ми хочемо вірно оцінити політику реформ і спрогнозувати їх наслідки, треба завжди звертати увагу на те, яка соціальна група їх ініціює та провадить у життя,

оскільки саме ці люди реалізовуватимуть своє розуміння справедливості.

Амбівалентне ставлення до реформ

Людська амбівалентність є природним станом психіки особи і вже давно не вважається ознакою шизофренії, як це було у Європі за часів Ейгена Блейлерза (XIX ст.), автора терміна «амбівалентність». Нині це поняття вийшло за рамки традиційного розуміння й часто використовується в різних сферах і напрямках, аби відобразити подвійну природу ставлення до когось/чогось-небудь.

Амбівалентність у ставленні до реформ з боку громадян обґрунтовується не лише природою людської психіки – вона виходить зі ставлення до самих перетворень і змін, оскільки просто перетворення, зміна стану суспільства або певної його сфери не означає акт добра чи відновлення справедливості. Тобто, з формальної точки зору, під реформою розуміють нововведення будь-якого змісту. Саме тому таке поняття, як реформа, не отожднюється з поняттями «вдосконалення» чи «модернізація», що, власне, і є причиною суперечливого ставлення до змін. Реформа в такому випадку виступає як механізм корінного перелому сталих процесів, традицій тощо – і не більше.

Філософія реформ

Людство в процесі свого розвитку, на жаль, не позбулося здатності періодично втрачати зв'язок з вічними цінностями й переводити абсолютні категорії у відносні (моральний релятивізм). Усе це призводить до гострих соціальних конфліктів і криз.

Кризи дають можливість усвідомити міру речей, які стали відносними. Відносність завжди нівелює межі між добром і злом. Сьогодні наша країна платить дорогу ціну за повернення розуміння цієї грані. Саме в такі історичні відрізки біле стає білим, а чорне – чорним.

Реформи – це інституційне відображення процесів оздоровлення суспільства. Неспроможність проведення реформ – пряме свідчення відсутності прозоріння і морального одужання. Чисельні провальні спроби реформувати медичну сферу є прямим свідченням того, що такі категорії як справедливість, жертвність, воля, свобода, гідність, для українця є малозмістовними. Однак треба визнати, що медичну сферу реформувати найскладніше. Для її оздоровлення мало бути лікарем. Цим, власне, можна й пояснити, що медицина – єдина галузь, котрої за 23 роки української незалежності не торкнулися зміни. Менеджери, прагматики, кардіохірурги, юристи,

економісти ніколи не зможуть досягнути головної мети реформи медичної сфери – забезпечення справедливості. Для цього потрібно знатися на філософії, прикладній політології, соціальній психології і т. ін.

Проведення реформ завжди таїть у собі небезпеку ревізії цінностей, скасування правил і практик, які пройшли випробування часом. Доречно нагадати, що «батьком» консерватизму був ліберал Едмунд Берк – видатний англійський політичний діяч і мислитель, який заклав підвалини консерватизму – політико-філософської течії, спрямованої на збереження найкращого, здобутого попередніми поколіннями. Перебуваючи в середовищі лібералів-реформаторів, Е. Берк чітко усвідомив ризики вульгарного заперечення минулого.

Свого часу російський філософ Ніколай Бердяєв писав про те, що свобода та лібералізм потрібні для того, щоб рухатися вперед і доверху, а стриманість, обережність та консерватизм – для того, щоб не впасти донизу та не відкотитися назад. Ця думка має стати корисною порадою для українських медичних реформаторів, які намагаються викреслити з життя правила та цінності, що пройшли випробування часом, впроваджуючи натомість непотріб власного або запозиченого походження.

Справедливість – головна ціннісна категорія медичної реформи

Справедливість є головною метою й водночас основою рушійною силою реформ. Реформи не проводяться заради підвищення середньої тривалості життя чи зниження малокової смертності.

У зв'язку з тим, що кожна соціальна верства має власну уяву про справедливість, моральне право на проведення перетворень повинна отримати вузька соціальна група, яка користується довірою й авторитетом і здатна відобразити загальний суспільний інтерес. При цьому забезпечення останнього зовсім не означає компромісу зі злом – швидше йдеться про консенсус у таборі добра.

Головною проблемою реформ є відсутність чіткого розуміння справедливості з боку медичних реформаторів. Справедливість перебуває у невизначеності, джерело її не відоме. Наприклад, у СРСР джерелом справедливості були лінь та її рідна сестра заздрість. У США джерелом справедливості є свобода, – все, що обмежує свободу, не справедливе.

У розвинених демократіях у процесі тривалих і драматичних революційно-еволюційних перетворень виплекані спеціальні інститути, які дозволяють провести в державні структури осіб, спроможних обчислити інтегральну величину з розмаїття правильних поглядів. У таких країнах держава як інститут, наділений правом на насилля, не є абсолютним злом і може забезпечувати загальний суспільний інтерес.

В Україні після Революції Гідності відбулася часткова міграція моральних авторитетів в урядові структури, але їхня кількість поки є явно недостатньою для проведення реформи, у нашому випадку медичної.

Політична воля

Головною причиною неуспіху реформ в Україні часто називають брак політичної волі. Однак важливо розуміти, що воля — це не просто зусилля або впевненість (ці якості були й у попереднього президента України). Воля — це переконаність у потрібності власних дій в ім'я якоїсь ідеї. Ця переконаність походить з внутрішнього світу людини, образу вічного, уяви про справедливість або добро і зло тощо. Важливо розуміти, що така воля позитивно сприймається соціумом і надихає його, оскільки завжди є жертвовною.

Західноєвропейське суспільство упродовж минулих століть продемонструвало безпрецедентний рівень волі до вдосконалення та розвитку. Останнім яскравим прикладом благородної волі була прем'єр-міністр Великої Британії Маргарет Тетчер. Нині мало хто замислюється над природою її цілеспрямованості. Залізна леді виховувалася в традиціях методистської церкви, її батько, Альфред Робертс, був пастором. (Методистська церква, відокремлена у XVIII ст. від англіканської, отримала свою назву через те, що її адепти обстоювали послідовне і методичне дотримання приписів Євангелія.)

Треба сказати, що західноєвропейське суспільство було наскрізь просякнуте різного роду релігійно-філософськими течіями, послідовники яких шукали вічне і творили нові смисли. Їхні вчинки в політиці або побуті — проекція волі на ситуацію, структурне відображення складного внутрішнього світу в діяльності.

Внутрішній світ Олівера Кромвеля, ватажка англійської буржуазної революції, перевернув життя частини континенту. Стративши короля, лідер пуритан, генерал Кромвель підніс свободу та людську гідність вище влади. Цей небачений за своєю зухвалістю вчинок у часи, коли вся влада була від Бога, дав початок реформам і розквіту англійської держави.

У міру того, як у Європі зменшувалася кількість ідеалістів і, відповідно, збільшувалося число людей матеріального світу, рівень волі знизився, а сама воля стала яловою і мало кого надихає.

Таким чином, успіх реформ у медичній сфері, безперечно, залежить від волі, але волі ідеаліста.

Реформи і свобода

Уперше за багаторічну українську реформаторську історію спроба реформування системи охорони здоров'я проводиться в рамках ліберальної парадигми, про що оголошено публічно. Після підписання 27 червня 2014 р. угоди про асоціацію з ЄС ліберальна концепція виглядає абсолютно органічно, оскільки свобода є базовою цінністю західної цивілізації. Слід зауважити, що Захід перебуває у безперервному процесі емансипації — звільнення від будь-якої залежності, скасування будь-яких обмежень, зрівняння у правах тощо.

Політико-філософська концепція лібералізму — політичної та ідеологічної течії, що об'єднує прихильників парламентського ладу, демократичних свобод і вільного підприємництва, — бере свій початок з філософії свободи. Проте важливо розуміти, що за час еволюції лібералізму відбулися не лише інверсія системоутворювальних елементів його ідеології (економікс* витіснив філософію) та зміна розуміння справедливості під впливом соціалізму (в класичному лібералізмі свобода розглядається як право на соціальну нерівність). Відбулося спотворення самого поняття ідеології як системи поглядів, ідей, переконань, цінностей та установок, у якій усвідомлюються і оцінюються відносини людей до дійсності та один до одного, соціальні проблеми і конфлікти, а також містяться цілі (програми) соціальної діяльності, спрямованої на закріплення або зміну існуючих суспільних відносин.

Ідеологія фактично перетворилася на теоретичну технологію, спрямовану на досягнення особливих політичних і соціальних цілей, про які буде сказано далі. Сучасна ліберальна ідеологія, як і всі інші технології, не є саморефлексивною, тому не може розробити теоретичне саморозуміння, вкрай необхідне для того, щоб усвідомити, оцінити, зрозуміти.

У такій ідеологічній парадигмі неможливо зрозуміти, у якому напрямку — добра чи зла — змінилося розуміння соціумом категорії свободи; більше того, відсутність саморозуміння не дозволяє самій людині осягнути, що таке для неї свобода. Кілька промовистих прикладів нерозуміння.

Концепція реформ медичної сфери передбачає надання свободи як лікарю, так і пацієнту. Для цього пропонується створити ринок медичних послуг і надати економічну та юридичну суб'єктність не лікарю, а медичній установі (!). Це планується зробити шляхом запровадження так званих некомерційних комунальних підприємств (НКП), що де-факто означає надання свободи одній особі — головному лікарю. Лікарі ж будуть просто підпорядковуватися йому на підставі укладених з ним контрактів. Тобто не головний лікар укладає контракт з лікарями, а навпаки, лікарі присягають на вірність чиновнику.

І навіть більше — з якогось дива головний лікар отримує статус працедавця, ніби це він якимось чином доклав зусиль до створення робочих місць ескулапам. Інакше кажучи, МОЗ має намір дозволити медичному чиновнику ведення бізнесу в НКП з повноваженнями оптимізації штатів, розподілу прибутку і т. ін., надаючи головному лікарю в експлуатацію рабів у білих халатах. Такі собі медичні латифундії. Необхідно розуміти, що згодом ці медичні чиновники мають в організованому порядку завести своїх підданих у професійній асоціації «новітнього» типу, про що буде голосно й урочисто відзвітовано.

Якщо це свобода, то що тоді рабство?

Подібна ситуація зі свободою, яку надають пацієнту. Оминемо той момент, що свобода — це не те, що людині дали, а те, що у неї неможливо забрати. Відповідно до стратегії реформування пацієнту намагаються дати свободу, нехай і раз на рік, вільно обирати собі сімейного лікаря. Однак ніхто не хоче сказати, що інститут сімейного лікаря в Україні на відміну від Заходу, де він є продуктом ринку (свободи), створений у рабський адміністративний спосіб (мабуть, переплутали із земським лікарем). У такий самий адміністративний спосіб сімейного лікаря намагаються забезпечити пацієнтами. Взагалі складається враження, що коштом платників податків пацієнту намагаються перешкодити напряму звернутися до лікаря первинної допомоги (те, що в Україні створено під назвою «первинна медико-санітарна допомога», насправді є парамедициною). І це при тому, що лікування відбувається за кошти пацієнта.

Приховані цілі реформ

Родзинкою реформ є приховані наміри. Вони є похідними сучасної парадигми ідеології як технології, покликаної досягнути особливих політичних і соціальних цілей. В Україні мова йде про пошук механізмів, які дозволили б знайти спосіб звільнитися від соціальних зобов'язань, успадкованих від СРСР. Проблема полягає в тому, що медицина є малопривабливою з економічно-комерційної точки зору (тому питання приватизації її минули) і водночас дуже небезпечною в соціально-політичному аспекті. Тут треба не просто скласти із себе відповідальність, але при цьому якщо й не отримати політичних дивідендів, то хоча б не знищити своє політичне майбутнє. Саме тому жодна політична сила не хотіла братися за цю невдячну справу — спрацьовував інстинкт самозбереження. Війна, яка триває на сході країни, є дуже зручним фоном для того, щоб нарешті реалізувати давні «благородні» наміри в системі надання медичної допомоги без будь-яких серйозних політичних наслідків. Нам вкотре пропонують вслухатися у суму консолідованого бюджету охорони здоров'я, яка становить близько 60 млрд грн. Чимось подібним займалася представник минулої мультидисциплінарної команди реформаторів Ірина Акімова, дорікаючи громадянам 40 млрд грн (консолідований бюджет галузі тих часів). Безперечно, це велика сума, якщо її розділити між членами команди реформаторів. Але якщо ці гроші розділити між всіма пацієнтами, то вийде 20-30 грн на одного стаціонарного хворого на добу.

«Противірусна» стратегія

Як відомо, віруси практично не піддаються екзогенному медикаментозному впливу, тому з ними важко боротися. Єдиним надійним противірусним засобом є власний імунітет людини. Єдиним джерелом здорового імунітету є виключно сама людина. Позбавитися вірусу реформ нам допоможуть саморозуміння та здатність бути чесними перед собою і перед іншими.

Анатолій Якименко

35